

Odgovor Rudolfa Brajičića Ivanu Macanu

Bolje upoznavanje filozofskog eksperimenta

Rudolf BRAJIČIĆ*

U prošlom broju *Obnovljenog života* iznesene su neke kritičke primjedbe na moju knjigu *Filozofski eksperiment*. One su me potakle da na drugi način izvedem jedan drugi filozofski eksperiment, koji može biti od koristi za sve nas.

1. Ivan Macan u svom članku »Recepcija Immanuela Kanta u Rudolfa Brajičića« (vidi *Obnovljeni život* br. 4 /2004/ str. 409–420) pita me tri stvari u svezi s mojom knjigom *Filozofski eksperiment*, koja je izišla prije deset godina:

1. Gdje mi je barem jedan apriorni dokaz za moju tezu?
2. Kako razlikovati signifikantne i egzistentne sudove?
3. Zašto u tim sudovima kopula »jest« poprima dva različita smisla?

Odgovaram:

1. Moj prvi dokaz je iz pojma Najvećeg mogućeg bića, tj. ja zamišljam da je Bog najveće moguće biće, a je li je to stvarno tako, ja ne znam. Daljnji korak: ja moram misliti: Biće najveće moguće biti mora egzistirati, a da li egzistira ne znam, i tako sve do konca operacije filozofskog eksperimenta, dok se tek na kraju to ne provjeri.
2. Signifikantni sudovi su analitički sudovi, a egzistentni sudovi su sintetički sudovi.
3. Zato kopula »jest« ima u signifikantnim sudovima jedno značenje, a u egzistentnim drugo. — No sve u svemu, moram reći da sam bio vrlo nejasan i da je s pravom Ivan Macan mogao izraditi nepovoljnu kritiku.

Da budem jasniji, ovdje ću izraditi ukratko nekoliko filozofskih eksperimenata na *drugi* način, nadam se da će čitatelji biti zadovoljni.

2. Međutim, da bolje upoznamo filozofski eksperiment, ovdje ću ga napraviti iz samog pojma »Najvećeg bića«.

3. Anzelmovo se apriorno dokazivanje Božje egzistencije započinje s formulom: Bog je Najveće biće. Kažimo to ovako: Onaj, koji je Bog, jest najveće biće. Kopula »je« i »jest« dolazi dva puta i oba puta ima egzistentno značenje, tj. Onaj, koji egzistira kao Bog, egzistira kao najveće biće. Posvijestimo to još jednim drugim primjerom: Petar, koji je čovjek, je dobar. To znači: Onaj koji je čovjek, je dobar ili Petar, koji egzistira kao čovjek, egzistira kao dobar čovjek. No, da uzmognemo oblikovati takve sudove, moramo se prethodno *iskustveno* uvjeriti da Petar egzistira, da Bog egzistira. Budući pak da je takvo neposredno iskustvo Božje egzi-

* Prof. dr. sc. Rudolf Brajičić, profesor u miru Teološkog studija Družbe Isusove (afiliran Teološkom fakultetu Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu) i Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Zagreb.

stencije nemoguće, dokaz za Božju egzistenciju *a priori* je nemoguć. Još manje je moguće samom analizom bilo kojeg pojma bez priziva na iskustvo. S time se s mojim kritičarom slažem.

4. Za pojam Najvećega bića se tvrdi da doduše ne sadrži protuslovlje, ali da se ne zna *pozitivno* izriče li taj pojam stvarnost. Pa time je izrečeno da je Najveće biće u stvari *misterij* u najstrožem smislu. Strogi misterij se naime sastoji od dvoga: ne implicirati protuslovlje i biti neshvatljiv ljudskom umu. Dakako da se ovdje radi o filozofskom misteriju, a ne o objavljenom misteriju. Sad se upitajmo: Postoji li taj misterij uistinu i u zbilji? Budući da djelovanje slijedi narav (*agere sequitur esse*), djelovanje Najvećega bića, koje je misterij, mora biti *misterijsko*. Da pak *de facto* djeluje misterijski, svjedoči nam savjest, religiozni doživljaji različite vrste, u kojima nam se dariva Najveće biće. Svi su ti doživljaji misterijski, u biti neshvatljivi. Po njima smo bliži Bogu, Najvećemu biću, nego sebi.

5. Sada kada iz sebe imamo iskustvo izvođenja filozofskog eksperimenta na temelju aposteriornih dokaza (*quinque viae*)¹, zatim iz pojma Najvećega bića koji smo upravo sada izveli, pitamo se što je u jednom filozofskom eksperimentu presudno da doista bude filozofski eksperiment. Zacijelo je to činjenica da se Bog koji se silogizmima dokazuje, može također kao takav iskustveno doživjeti. Prema tome, za mogućnost filozofskog eksperimenta trebalo bi, bilo *a priori* (npr. iz pojma Najvećega bića) bilo *a posteriori* (*quinque viae*), pronaći kako se Bog u našem bilo unutarnjem iskustvu bilo vanjskim kojim izvanrednim događajem, npr. znanstveno utvrđenim čudom, potvrđuje. Razjasnimo to konkretnije: Bog uzdržava svijet djelujući po fizičkim zakonima. To mi lako dokazujemo u teodiceji i u tome se sastoji *teoretski* dio eksperimenta. Ali kako to iskustveno provjeriti? Znanstveno utvrđenim čudesima i proroštvima (stara apologetika!). Evo i drugog primjera: Bog je neizmjeran i vječan. I opet: Dokazivanje toga je teoretski dio eksperimenta. Ali kako to iskustveno provjeriti? Doživljem predodžbe nužnog beskonačnog prostora i predožbe nužnog i beskonačnog vremena. (Kant!)

6. Jedno pametno pitanje: Čemu ulagati napor u izgradnju filozofskog eksperimenta da dokažemo da Bog postoji, ako smo već s pet aposteriornih dokaza odmah na početku dokazali da on uistinu postoji? Odgovor je ovaj: Kant tih pet dokaza ne prihvaća, dapače on ih pobija i ne priznaje ih kao znanstvene. A je li to istina? Znanstvenik najprije teoretskim putem dolazi do zaključka da određena fizička pojava za koju se još ne zna kakve je naravi mora imati takvu i takvu određenu narav, a onda se okreće eksperimentu da provjeri ima li dotična pojava takvu narav kakvu je on predvidio. Mi nismo anđeli, nismo čisti duhovi, nego smo »duh u tijelu«. Stoga i naša istina, koja je ljudska istina, mora biti utjelovljena u osjetno tijelo na osjetilan način. Zato mi najprije teoretski dokazujemo s pet teoretskih dokaza da Bog postoji, a zatim tražimo potvrdu u našem iskustvu ili u znanstveno utvrđenim čudesima da Boga nademo na djelu koji odgovara našim teoretskih predviđanjima. Time mi kršćanski filozofi u očima znanstvenika postajemo znanstvenici ili bolje: Kantu koji misli da je metafizika kao znanost nemoguća pokazujemo da je ona moguća i to na posve znanstveni način.

1 Usp. R. Brajičić, *Opravdanje metafizike s obzirom na Kanta*, *Obnovljeni život*, br. 3 (2004), 281–283.